

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

6-2023

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

B.Sh.Shermuhhammadov, X.N.Qosimova Kitobxonlik – buyuk kelajak kafolati.....	8
T.A.Egamberdiyeva Turkiy xalqlar milliy madaniyatlari shakllanishining ijtimoiy va etnopedagogik asoslari	13
N.T.To‘xtaboyev Balandlikka sakrovchi sportchilar tayyorlaydigan murabbiylar o‘rtasida anketa so‘rovnomasi tahlili	18
I.B.Siddiqov Tarixiy-badiiy asarlar bo‘lajak tarix o‘qituvchilarining informatsion-analitik kompetentligini rivojlantirishning muhim omili sifatida.....	25
N.R.Gafurova, T.A.Egamberdiyeva Ta‘lim jarayonida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida tolerantlik ko‘nikmalarini rivojlantirishning maqsadli pedagogik tizimi	28
Sh.A.Mamajonov Oliy ta‘lim muassasalarida ekologik tarbiyani amalga oshirish mexanizmlarini rivojlantirish.....	32
M.M.Kuzibayeva Vrach-shifokorning pedagogik faoliyatiga qo‘yiladigan vazifalar.....	37
K.R.Abdullayeva Xalq pedagogikasi vositasida o‘quvchilar ijtimoiy faolligini oshirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari	39
Sh.K.Xujamberdiyeva Maktabgacha yoshdagi bolalarni badiiy asarlar bilan tanishtirishning zamonaviy texnologiyalari	43
U.Q.Maqsudov, R.A.Abdullayev Talabalarning ma‘naviy-axloqiy kompetentligini jadid pedagogikasi vositasida rivojlantirishning imkoniyatlari	48
R.Z.Xayrov Bo‘lajak tasviriy san‘at o‘qituvchilarini kasbiy-metodik tayyorgarligida pedagogik tashxis va baholash mezonlari.....	54
G.U.Radjabova Ta‘lim tashkilotining marketing strategiyasini shakllanishi.....	61
Г.К.Якубова Сравнительная динамическая двигательная потенциала детей с нормативными требованиями первой и второй возрастной групп тестов здоровья "Здоровье"	67
M.M.Xamroliev Fanlararo hamkorlik asosida o‘quvchilar bilimini rivojlantirishning pedagogik asoslari	73
U.V.Mamadjanov Maktabda musiqa fanini o‘qitishning metodologik asoslari	76
S.X.Kaxxarov Yoshlarda harbiy madaniyatni shakllantirishning pedagogik asoslari	80
X.X.Tojiyev Texnologik yondashuv asosida bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini rivojlantirishda innovatsion ta‘lim texnologiyalarini qo‘llash	85
D.S.Sobirov Ta‘limdagi axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va uning pedagogik jihatlari	92
D.Z.Isaboyeva Boshlang‘ich ta‘lim o‘quvchilarida zamonaviy ko‘nikmalarni shakllantirishning pedagogik psixologik asoslari (Xalqaro baholash dasturi)	96
F.Q.Yusupjanova O‘qituvchining pedagogik qobiliyatlari va uning komponentlari	99
X.A.Ustadjalilova Pedagogik tadqiqotlar metodlari va statistik gipotezalarning nazariy jihatlari.....	102

**TA'LIMDAGI AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARI VA UNING
PEDAGOGIK JIHALTLARI****ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ОБРАЗОВАНИИ И
ЕГО ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ****INFORMATION AND COMMUNICATION TECHNOLOGIES IN EDUCATION AND ITS
PEDAGOGICAL ASPECTS****Sobirov Dilshod Solayevich¹**¹Urganch davlat universiteti tadqiqotchisi**Annotatsiya**

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda o'quv jarayonining o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, o'quvchi o'z shaxsiy qobiliyati va qiziqishlaridan kelib chiqqan holda o'quv faoliyatining asosiy markaziga aylanadi. Ushbu maqolada ta'limdagi axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va uning pedagogik jihatlari haqida so'z yuritiladi.

Аннотация

Особенность образовательного процесса с использованием информационно-коммуникационных технологий состоит в том, что учащийся становится главным центром образовательной деятельности исходя из его личных способностей и интересов. В данной статье говорится об информационно-коммуникационных технологиях в образовании и их педагогических аспектах.

Abstract

The peculiarity of the educational process using information and communication technologies is that the student becomes the main center of educational activity based on his personal abilities and interests. This article talks about information and communication technologies in education and its pedagogical aspects.

Kalit so'zlar: Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, elektron resurs, grafik tasvirlar, tovush, matn, interaktiv doska, display, laboratoriya, modellashtirish, Microsoft Office.

Ключевые слова: Информационные и коммуникационные технологии, электронный ресурс, графические изображения, звук, текст, интерактивная доска, дисплей, лаборатория, моделирование, Microsoft Office.

Key words: Information and communication technologies, electronic resources, graphic images, sound, text, interactive board, display, laboratory, modeling, Microsoft Office.

KIRISH

Ta'limdagi axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) - axborotni to'plash, uzatish va saqlash usullari, shuningdek, zamonaviy o'quv jarayoni tizimida o'qituvchi va o'quvchining bevosita o'zaro ta'siridir. AKTning fan sifatidagi ta'limiy maqsadi o'quvchilarning axborot madaniyati va AKT kompetensiyasini shakllantirishdir. Hozirgi vaqtda AKT o'qitish amaliyotiga mustahkam kirib keldi va uning ahamiyati ortib bormoqda. O'ylaymizki, har bir zamonaviy o'qituvchi kamida AKT bo'yicha dastlabki ko'nikmalarga ega bo'lishi va ulardan amaliyotda foydalana olishi, kelajakda esa o'z kasbiy faoliyatida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish bo'yicha barcha turdagi bilimlarni egallashga intilishi kerak. AKTdan foydalanishda eng muhim qurilmalardan biri bu kompyuter bo'lib, har bir sinfda barcha kerakli dasturiy ta'minot va tegishli jihozlar proyektor, interaktiv doska, dinamiklar va boshqalar o'rnatilishi kerak.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

O'qituvchi darsda AKT texnologiyalaridan foydalangan holda bolalarning tafakkurini, xotirasini, diqqatini, nazoratini, nutqini rivojlantirishi mumkin. Bolalar ma'lumotlardan xulosa chiqarish uchun foydalanishni o'rganadilar. AKT-texnologiyalari o'rganish uchun ijobiy motivatsiyani shakllantiradi, bolalarning darsdagi faolligini oshiradi. "Ta'kidlash joizki, ta'lim muassasalarini internet tarmog'iga ulashga katta ahamiyat berilayotgani ta'lim sohasida keng istiqbollarni ochmoqda. Ushbu global tarmoq tufayli mutaxassislarni tayyorlash, qayta tayyorlash va malakasini oshirish uchun yangi imkoniyatlar paydo bo'ldi. Internet imkoniyatlaridan to'liq foydalanayotgan universitetlar an'anaviy o'qitish usullarini o'zgartirishni boshlaydilar, ularni ta'lim sohasidagi jamoat ehtiyojlariga moslashtiradilar"[1].

AKT texnologiyalaridan foydalangan holda maktab o'qituvchilari ta'limdagi kamchiliklarni

tuzatishga, o'quv faoliyatidagi kamchiliklarni to'g'irlashga harakat qilishadi. O'qituvchilarning o'zlari bolalar uchun elektron testlar va o'rgatuvchi dasturlarini tuzadilar. Hammamizga ma'lumki, boshlang'ich sinfga o'tish davrida bolaning o'yinga qiziqishi bo'lib, o'rta yoshga yetib borgach, AKT vositalari orqali uning bilim olishga e'tiborini uyg'otish mumkin, deb hisoblaymiz. Ta'lim sohasiga AKTni joriy etish natijasida zamonaviy o'qituvchi o'zining kasbiy va ijodiy rivojlanishi uchun kuchli rag'batga ega bo'ladi va shu orqali ta'lim sifatini oshiradi. Yangi axborot va telekommunikatsiya texnologiyalari ta'lim tizimining chuqur maqsadlarini ro'yobga chiqarishga xizmat qiladi, uning mazmuniga sezilarli ta'sir ko'rsatadi, tubdan yangi ta'lim usullarini ishlab chiqishga olib keladi va fundamental pedagogik tamoyillarni amalda qo'llash imkonini beradi[2].

O'quv jarayonida AKTdan foydalanish o'yin va o'quv faoliyatini uyg'unlashtirishga imkon beradi va shu bilan o'rta maktab o'quvchisining keyingi ta'lim uchun asos sifatida motivatsiyasi va bilim faolligini shakllantirishga yordam beradi. Bu yoshda bolalarda vizual fikrlash ustunlik qiladi, ba'zi o'quvchilarda AKTdan samarali foydalanish ijodkorlikni rivojlantirishga yordam beradi. Bunday vositalar ma'lumotni vizual tarzda uzatish imkonini beradi va omma uchun mavjud: taqdimotlar, slayd-shoular, jadvallar, video va audio yozuvlar, vizual idrok etish orqali ancha tez va ko'p miqdorda o'zlashtirilishi mumkin bo'lgan zarur materiallar. "Bugungi kunda ta'limni axborotlashtirish butun jamiyatni axborotlashtirish jarayonining ajralmas qismi va sivilizatsiya mavjudligining yuqori darajada tashkil etilgan shakliga o'tishning hal qiluvchi omillaridan biri sifatida qaraladi, bunda axborot tuzilmalarining rivojlanishi bilan bir qatorda insoniyat hayotining barcha sohalarini texnologiyalashtirish jarayoni sodir bo'lmoqda. Ta'lim maqsadlarida turli xil elektron resurslarning paydo bo'lishi grafik tasvirlar, audiovizual, tovush, matn va boshqalar ko'rinishidagi ko'p komponentli axborot maydonini yaratadi"[3].

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Interaktiv doskasidan foydalanish darsni qiziqarli va badiiy qiladi va biz bilganimizdek, bola miyasiga ma'lumot ko'ngilochar ko'rinishda taqdim etilsa yaxshi qabul qilinadi, shuning uchun taqdim yetilgan material osongina qabul qilinadi va xotirada yaxshi saqlanadi. Barchamizga ma'lumki, axborot-kommunikatsiya sohasining rivojlanishi bilan ta'lim ham yangi bosqichga ko'tarildi. Dunyoning istalgan nuqtasida turli xil Internet manbalaridan ma'lumot olishingiz mumkin. Elektron resurslardan (kutubxonalar, arxivlar, ma'lumotlar bazalari va boshqalar) qulay foydalanish shuningdek, boshqa keng tarqalgan AKT texnologiyalaridan foydalanish imkonini beradi, masalan: online darslar, testlar, online olimpiadalar, kurslar, konferensiyalar, online maslahatlar va boshqalar.

"Koronavirus" epidemiyasining dunyoni zabt etishi bilan bog'liq axborot-kommunikatsiya texnologiyalari masofaviy ta'limning ajralmas yordamchisiga aylandi. Bu o'qituvchi va talabaning masofadan turib, o'quv jarayonining barcha zarur komponentlarini saqlab qolgan holda o'zaro ta'sir o'tkazish imkonini berdi. Elektron ta'lim nashrlari ta'limning kuchli manbai ekanligi aniqlandi.

Shunday qilib, yuqoridagilardan ta'limdagi axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini uslubiy maqsadlar sohasiga ko'ra tasniflash mumkin:

O'qitish (bilim, ko'nikmalarni egallash, materialni yetarli darajada o'zlashtirishni ta'minlash).

Simulyatorlar (o'z bilimlarini sinab ko'rish, malakalarni oshirish, amaliyot).

Ma'lumotni qidirish va katalog (kerakli ma'lumotlarni qidirish).

Display (kerakli ma'lumotlarni vizual qabul qilish).

Taqlid (haqiqiy tizimni uni aniq tasvirlaydigan haqiqiy ob'ekt modeli bilan almashtirish).

Laboratoriya (tajriba va tajriba o'tkazish imkoniyati).

Modellashtirish (ob'ekt modelini yaratish).

Hisoblash (Hisoblash, formulalar va boshqalarni avtomatlashtirish).

O'quv-o'yin (o'quv jarayoni o'yin shaklida taklif etiladi).

O'qituvchi ko'pincha faqat yordamchi va maslahatchi sifatida ishlaydi. Boshlang'ich sinflarda AKTdan pedagogik foydalanishning turli yo'nalishlari mavjud. Darsda axborot-kommunikatsiya vositalaridan quyidagi tarzda foydalanish mumkin:

- mavzu bo'yicha taqdimot va ko'rgazmali qurollar tayyorlash va ulardan foydalanish;

- mavzuga oid video va audio yozuvlarni tayyorlash va taqdim etish;

- internet ma'lumot manbalari: kutubxona saytlari, o'zbek tili, adabiyoti, madaniyati bo'yicha ensiklopedik nashrlar saytlari, talabalar uchun turli axborot saytlari;

- talabalarning loyiha faoliyati, ularning kompyuter taqdimotlarini, elektron hisobotlarni yaratish.

Ta'limdagi axborot-kommunikatsiya texnologiyalari quyidagi shart-sharoitlarni yaratishga imkon beradi: ta'limni yanada samarali va mazmunli qilish, o'quvchilarning axborotni idrok etishning barcha turlarini o'z ichiga olish, har bir shaxsga o'quv jarayoniga o'ziga xos yo'l-yo'riq beradigan ochiq ta'lim tizimini yaratish, o'qitish uslubi va uslubida farq qiluvchi kunduzgi va masofaviy ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilim faoliyatini jalb qilish yoki rag'batlantirishga yordam beradi. Kompyuterdan o'quv faoliyatida vosita sifatida foydalanish o'quv boshqaruvini optimallashtirish, o'quv jarayonining samaradorligini oshirish, vaqtni sezilarli darajada tejash imkonini beradi. Axborot bilan ta'minlash, o'quv materiallari bilan ishlash, jamoaviy ishlarni tashkil etish, o'qitish parametrlarini ro'yxatga olish va tizimlashtirish hamda masofaviy ta'lim.

Kompyuter o'qituvchiga turli xil yordam ko'rsatadi: yangi o'quv dasturlarini yaratishda, kerakli ma'lumotlarni soddalashtirilgan qidirish, o'quv materiallarini loyihalash (rasmlar, videolar, grafikalar, matnlar va boshqalar); mavjud ishlanmalarni tahlil qilishda.

Axborot texnologiyalarining ulkan ahamiyati shundaki, ular yorqin interaktiv o'quv muhitini yaratishga imkon beradi, shuningdek, turli xil axborot manbalaridan mustaqil ravishda yangi bilimlarni olish imkonini beradi.

Shunday qilib, kompyuter o'qituvchining faol yordamchisi hisoblanadi. Interfaol dars axborot mazmuni bilan bir qatorda taqdimot jarayonida kompyuter slaydlaridan foydalanish tufayli hissiy rangga ega bo'ldi. Darsga oldindan tayyorgarlik ko'rgan o'qituvchi Microsoft Office dasturlar paketidan PowerPoint ilovasida o'ziga kerakli mavzu bo'yicha taqdimot ishlab chiqadi. Bu o'qituvchilarning malakasiga qo'yiladigan talablarni oshiradi. Kompyuter texnikasini talab darajasida bilishi, dasturiy ta'minot bilan ishlash qobiliyatiga ega bo'lishi kerak. Interfaol darsni o'tkazishning muhim sharti kompyuter texnologiyalari va zamonaviy vizual va audio o'quv materiallarini ommaga taqdim etish vositalari bilan jihozlangan sinf xonasining mavjudligidir. Bularning barchasi o'quvchining materialni yaxshi o'zlashtirishiga yordam beradi.

Mavjud adabiyotlarni tahlil qilish ta'lim jarayonini AKTning funksional xususiyatlari bilan ta'minlaydigan afzalliklar va imkoniyatlar ro'yxatini tuzishga imkon berdi: ta'lim xizmatlari ro'yxatini, ta'lim shakllarini bir vaqtning o'zida kengaytirish bilan ta'limning mavjudligini oshirish; yig'ish, saqlash, uzatish imkoniyatlari, turli xil ma'lumotlarni o'zgartirish, tahlil qilish va ulardan foydalanish, universitetning o'quv jarayoni va yordamchi texnologik jarayonlarning resurs intensivligi, shu jumladan darslarni o'tkazish va odamlarni ko'chirish uchun vaqtni tejash hisobiga kamayadi, talabalar uchun yagona bazaviy ta'limni tashqaridan ta'minlash uchun shart-sharoitlar yaratmoqda.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, shunday xulosaga kelish mumkinki, kompyuter o'qituvchiga qarshi emas, balki o'quv faoliyatini ta'minlovchi vosita sifatida qaralishi kerak.

AKT ta'lim vositalarini bir qator parametrlarga ko'ra tasniflash mumkin:

Pedagogik vazifalarni hal qilish:

asosiy tayyorgarlikni ta'minlovchi vositalar (elektron darsliklar, o'quv tizimlari, bilimlarni nazorat qilish tizimlari);

amaliy o'quv vositalari (hisobotlar, seminarlar, virtual konstruktorlar, Simulyasiya modellashtirish dasturlari, simulyatorlar);

yordamchi vositalar (ensiklopediyalar, lug'atlar, antologiyalar, rivojlantiruvchi kompyuter o'yinlari, multimedia darslari).

Ta'lim jarayonini tashkil etishdagi funksiyalari bo'yicha: axborot-ta'lim resurslari (elektron kutubxonalar, elektron kitoblar, elektron davriy nashrlar, lug'atlar, qo'llanmalar, o'quv kompyuter dasturlari, Axborot tizimlari);

interaktiv (elektron pochta, elektron telekonferensiyalar);

qidiruv (kataloglar, qidiruv tizimlari).

Axborot turlari bo'yicha: matnli ma'lumotlarga ega elektron va axborot resurslari (darsliklar, o'quv vositalari).

Shuningdek, axborot nashrlarining aksariyati elektron shaklda chiqariladi, bu esa ularni qog'oz variantini xarid qilmasdan o'rganish imkonini beradi, xuddi shu nashrlarning qog'oz nusxalariga qaraganda ularni saqlash va nashr bo'yicha qidirish qulayroqdir.

O'qituvchi AKT yordamida hal qilishi mumkin bo'lgan vazifalar:

- darsni takomillashtirish;

- fanga qiziqishni oshirish;

PEDAGOGIKA

- ta'lim samaradorligini oshirish;
- o'qish uchun motivatsiyani oshirish;
- ta'limning boshidanoq AKTdan foydalana olish;
- o'quv jarayonida masofaviy aloqani ta'minlash.

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash kerakki, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining nafaqat afzalliklari, balki kamchiliklari ham bor, ikkita asosiy narsani ta'kidlamoqchimiz. Birinchisi, bironing intellektual mulkidan nusxa ko'chirish (referat, matn, maqola va hokazo), bu bugungi bilimli jamiyat uchun qabul qilinishi mumkin emas. Ikkinchi kamchilik shundaki, har kim ma'lumotni nashr qilishi mumkin, shuning uchun u ishonchsiz bo'lishi mumkin. Shuning uchun internetdagi har qanday ma'lumotdan ehtiyotkorlik bilan foydalanish kerak.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Винницкая М.А. Концепция компьютеризации в сфере высшего образования / М.А.Винницкая, К.Л.Гончарова// Иностранные языки в школах Казахстана. - 2007. - №4. - С. 11-15.
2. Везиров Т.Г. Теория и практика использования информационных и коммуникационных технологий в педагогическом образовании: дис. ... докт. пед. наук. / Т.Г. Везиров. - Ставрополь: СГУ, 2001. - 310 с.
3. Ширшов Е.В. Системно-дидактическое обеспечение образовательного процесса в вузе в условиях информатизации общества: дис. докт. пед. наук / Е.В.Ширшов. – Архангельск: АГТУ, 2009. – 528 с. 4 с.
4. Красильникова В.А. Информационные и коммуникационные технологии в образовании: учебное пособие / В.А. Красильникова. -М.: ООО «Дом педагогики», 2006. - 231 с.